

Dierbaren,  
Iedereen die gelooft dat Jezus de verlosser is, is een kind van God. Welnu, wie de vader liefheeft, bemint ook het kind. Willen wij God liefhebben en zijn geboden onderhouden dan moeten wij ook Gods kinderen liefhebben. Dat is onze maatstaf. God beminnen wil zeggen zijn geboden onderhouden en zijn geboden zijn niet moeilijk te onderhouden, want ieder die uit God geboren is, overwint de wereld. En het wapen waarmee wij de wereld overwinnen, is geen ander dan ons geloof. Niemand kan de wereld overwinnen dan hij die gelooft dat Jezus de Zoon van God is. Hij is het die gekomen is met water en bloed, Jezus Christus, niet met het water alleen, maar met het water en met het bloed. En de Geest is het die getuigt, dat Christus de waarheid is.

Alleluia: Joh. 20, 29

Alleluia. Omdat gij gezien hebt, Tomas, gelooft gij, zegt de Heer; Zalig die geloven en niet gezien hebben. Alleluia.

Uit het heilig Evangelie van onze Heer Jezus Christus volgens Johannes, 20, 19-31.

In de avond van die eerste dag van de week, toen de deuren van de verblijfplaats der leerlingen gesloten waren uit vrees voor de Joden, kwam Jezus binnen, ging in hun midden staan en zei: Vrede zij u. Na dit gezegd te hebben toonde Hij hun zijn handen en zijn zijde. De leerlingen waren vervuld van vreugde toen zij de Heer zagen. Nogmaals zei Jezus tot hen: Vrede zij u. Zoals de Vader Mij gezonden heeft zo zend Ik u. Na deze woorden blies Hij over hen en zei: Ontvangt de heilige Geest. Wier zonden gij vergeeft hun zijn ze vergeven, en wier zonden gij niet vergeeft hun zijn ze niet vergeven. Tomas, een van de twaalf, ook Didymus genaamd, was echter niet bij hen toen Jezus kwam. De andere leerlingen vertelden hem: Wij hebben de Heer gezien. Maar hij antwoordde: Als ik niet in zijn handen het teken van de nagelen zie, en mijn vinger in de plaats van de nagelen kan steken, en mijn hand in zijn zijde leggen, zal ik het niet geloven. Acht dagen later waren zijn leerlingen weer in het huis bijeen, en nu was Tomas er bij. Hoewel de deuren gesloten waren kwam Jezus binnen, ging in hun midden staan en zei: Vrede zij u. Vervolgens zei Hij tot Tomas: Kom hier met uw vinger en bezie mijn handen. Steek uw hand uit en leg die in mijn zijde en wees niet langer ongelovig maar gelovig. Toen riep Tomas uit: Mijn Heer en mijn God! Toen zei Jezus tot hem: Omdat ge Mij gezien hebt gelooft ge? Zalig die niet gezien en toch geloofd hebben. In het bijzijn van zijn leerlingen heeft Jezus nog vele andere tekenen gedaan welke niet in dit boek zijn opgetekend, maar deze hier zijn opgetekend opdat gij moogt geloven dat Jezus de Christus is, de Zoon van God, en opdat gij door te geloven leven moogt in zijn Naam.

## **Tweede zondag van Pasen B jaar**

**CKK 448, 641-646: de verschijningen van de Verrezene**

**CKK 1084-1089: de heiligende tegenwoordigheid van de verrezen Christus in de liturgie**

**CKK 2177-2178, 1342: de zondagse Eucharistie**

**CKK 654-655, 1988: onze geboorte tot een nieuw leven in de verrijzenis van Christus**

**CKK 976-983, 1441-1442: "Ik geloof in de vergeving van de zonden"**

**CKK 949-953, 1329, 1342, 2624, 2790: de gemeenschap van geestelijke goederen**

### **CKK 448, 641-646: de verschijningen van de Verrezene**

**CKK 448** Zeer vaak richten mensen zich in de evangeliën tot Jezus, terwijl zij Hem "Heer" noemen. Deze benaming getuigt van de eerbied en het vertrouwen van hen die tot Jezus komen en die van Hem hulp en genezing verwachten. 1 2 3 Onder de inspiratie van de heilige Geest drukt zij de erkenning uit van het goddelijk mysterie van Jezus. 4 5 In de ontmoeting met de verrezen Jezus wordt zij aanbedding: "Mijn Heer en mijn God" (Joh. 20, 28). Zij krijgt dan een gevoelswaarde van "Mijn Heer en mijn liefde en genegenheid, die eigen zal blijven aan de christelijke overlevering: "Het is de Heer!". (Joh. 21, 7).

1) Vgl. Mt. 8, 2. e.a. Een melaatse kwam naar Hem toe en smeekte Hem op zijn knieën: "Als Gij wilt Heer, kunt Gij mij reinigen."

2) Vgl. Mt. 14, 30. e.a. Maar toen hij merkte hoe hevig de wind was, werd hij bang; hij begon te zinken en schreeuwde: "Heer, red mij!"

3) Vgl. Mt. 15, 22. e.a. Op een gegeven ogenblik trad een Kananeese vrouw afkomstig uit dat gebied naar voren, luid roepend: "Heb medelijden met mij, Heer, Zoon van David! Mijn dochter is van een duivel bezeten en wordt verschrikkelijk gekweld."

4) Vgl. Lc. 1, 43. Waaraan heb ik het te danken, dat de moeder van mijn Heer naar mij toe komt?

5) Vgl. Lc. 2, 11. Heden is u een Redder geboren, Christus de Heer, in de stad van David.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=448>

### **YOUCAT 75 Waarom spreken christenen Jezus aan met 'Heer'?**

**'Jullie zeggen altijd "meester" en "Heer" tegen Mij, en terecht, want dat ben ik ook' (Joh. 13, 13).** 1

De eerste Christenen spraken met grote vanzelfsprekendheid over Jezus als de 'Heer', wetende dat dit in het Oude Testament de aanspreektitel voor God was. Met vele tekenen had Jezus hun laten zien dat Hij goddelijke macht heeft over de natuur, de demonen, de zonde en de dood. De goddelijke oorsprong van Jezus' zending werd openbaar in de opstanding uit de doden. Thomas belijdt: 'Mijn Heer en mijn God!' (Joh. 20, 28). Voor ons betekent dat: als Jezus 'de Heer' is, dan mag een Christen voor geen enkele andere macht neerknielen.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 446-451.455

“In de Griekse vertaling van de boeken van het Oude Testament (Septuagint of LXX) wordt de onuitsprekelijke naam waarmee God zich aan Mozes heeft geopenbaard, YHWH, weergegeven met Kyrios ("Heer"). Heer wordt vanaf die tijd de meest gebruikelijke naam ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=75>

#### **CKK 641 De verschijningen van de Verrezene**

Maria Magdalena en de heilige vrouwen zijn de eerste geweest, die de Verrezene ontmoet hebben. 1 2 Zij kwamen om het balsemen van het lichaam van Jezus 3 4 , dat, op de avond van de Goede Vrijdag vanwege het aanbreken van de sabbat haastig begraven was, te voltooien. 5 Zo waren de vrouwen voor de apostelen zelf de eerste boodschapsters van de verrijzenis van Christus. 6 Daarna verschijnt Jezus aan de apostelen, allereerst aan Petrus, dan aan de Twaalf. 7 Petrus, die geroepen is het geloof van zijn broeders te versterken, 8 ziet dus de Verrezene vóór hen en op grond van zijn getuigenis roept de gemeenschap uit: "De Heer is waarlijk verrezen, Hij is aan Simon verschenen" (Lc. 24, 34).

1) Vgl. Mt. 28, 9-10 En zie, Jezus kwam hen tegemoet en zeide: "Weest gegroet." Zij traden op Hem toe, omklemde zijn voeten en aanbaden Hem. ...

2) Vgl. Joh. 20, 11-18 **Jezus verschijnt aan Maria Magdalena**

Maria stond buiten bij het graf te schreien. En al schreiend boog zij zich naar het graf toe ...

3) Vgl. Mc. 16, 1 **HIJ IS VERREZEN**

Toen de sabbat voorbij was, kochten Maria Magdalena, Maria de moeder van Jakobus, en Salome welriekende kruiden om Hem te gaan balsemen.

4) Vgl. Lc. 24, 1 **HIJ IS VERREZEN**

Op de eerste dag van de week echter gingen zij zeer vroeg in de morgen naar het graf, met de welriekende kruiden die zij klaar gemaakt hadden.

5) Vgl. Joh. 19, 31.42 Aangezien het voorbereidingsdag was en de Joden niet wilden dat de lichamen op sabbat aan het kruis bleven – het was bovendien een grote sabbat – vroegen zij aan Pilatus verlof de benen van de gekruisigden te breken en hen ...

6) Vgl. Lc. 24, 9-10 keerden van het graf terug en brachten dit alles over aan de elf en aan al de anderen. ...

7) Vgl. 1 Kor. 15, 5 en dat Hij is verschenen aan Kefas en daarna aan de Twaalf.

8) Vgl. Lc. 22, 31-32 **VOORSPELLING PETRUS' VERLOOCHENING**

Simon, Simon, weet dat de satan heeft geëist u allen te ziften als tarwe. ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=641>

#### **YOUCAT 105 Hoe kwamen de leerlingen ertoe te geloven dat Jezus is verrezen?**

**De leerlingen, die alle hoop verloren hadden, kwamen tot geloof aan Jezus' opstanding omdat ze Hem na zijn dood op verschillende manieren zagen, met Hem spraken en Hem als levend ervoeren.**

**1**

De paasgebeurtenissen, die zich rond het jaar dertig in Jeruzalem afspeelden, zijn geen verzinzel. Onder de indruk van de dood van Jezus en de nederlaag van hun gemeenschappelijke zaak, vluchtten

de leerlingen ('Wij leefden in de hoop dat Hij degene was die Israël zou bevrijden', (Lc. 24, 21)) of trokken zich terug achter gesloten deuren. Pas de ontmoeting met de verrezen Christus wekte hen uit hun verstarring en vervulde hen met een enthousiast geloof aan Jezus Christus, de Heer over leven en dood.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 640-644.656

#### **Het lege graf**

"Wat zoekt ge de Levende bij de doden? Hij is niet hier, Hij is verrezen" Lc. 24, 5-6. In het kader van de gebeurtenissen van Pasen is het eerste element waar men op stuit, het lege graf. ..

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=105>

#### **YOUCAT 106 Zijn er bewijzen voor de verrijzenis van Jezus?**

**In natuurwetenschappelijke zin zijn er geen bewijzen voor de verrijzenis van Jezus. Maar er zijn zeer sterke individuele en collectieve getuigenissen van de gebeurtenissen in Jeruzalem. 1**

Het oudste schriftelijke getuigenis van de verrijzenis is een brief die de heilige Paulus ca. twintig jaar na Christus' dood aan de Korintiërs schreef: 'Het belangrijkste dat ik u heb doorgegeven, heb ik op mijn beurt ook weer ontvangen: dat Christus voor onze zonden is gestorven, zoals in de Schriften staat, dat Hij is begraven en op de derde dag is opgewekt, zoals in de Schriften staat, en dat Hij is verschenen aan Kefas en vervolgens aan de twaalf leerlingen. Daarna is Hij verschenen aan meer dan vijfhonderd broeders en zusters tegelijk, van wie er enkelen gestorven zijn, maar de meesten nu nog leven' (1 Kor. 15, 3-6). Paulus schrijft hier over een levende overlevering die hij in de oergemeente aantrof toen hij twee of drie jaar na Jezus' dood en verrijzenis zelf christen werd – als gevolg van zijn eigen overrompelende ontmoeting met de verrezen Heer. Als eerste teken van de realiteit van de verrijzenis zagen de leerlingen het feit van het lege graf (Lc. 24, 5-6). Uitgerekend vrouwen – die volgens het toenmalige recht niet officieel mochten getuigen – ontdekten het. Hoewel over de apostel Johannes verteld wordt dat hij al bij het lege graf 'zag en geloofde' (Joh. 20, 8, b), ontstond de zekerheid dat Jezus leeft pas door zijn veelvuldige verschijningen. De vele ontmoetingen met de Verrezenen eindigden met Christus' hemelvaart. Toch zijn er ook daarna en tot nu toe nog ontmoetingen met de levende Heer: Jezus Christus leeft.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 639-644.647.656-657

Het mysterie van de verrijzenis van Christus is een werkelijk gebeuren waarvan men de manifestaties in de geschiedenis heeft kunnen constateren, zoals het Nieuwe Testament getuigt. Reeds de heilige Paulus kan omstreeks het jaar 56 aan de Korintiërs schrijven: "Ik ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=106>

**CKK 642** Al wat in die Paasdagen gebeurd is, betreft ieder van de apostelen afzonderlijk - en heel in het bijzonder Petrus - bij de vestiging van het nieuwe tijdperk dat op Paasmorgen begonnen is. Als getuigen van de Verrezenen blijven zij de fundamenteën waarop zijn kerk gegrondvest is. Het geloof van de eerste gemeenschap van gelovigen is gebaseerd op het getuigenis van concrete mensen, die de christenen kenden en die voor het merendeel nog onder hen leefden. Deze "getuigen van de verrijzenis van Christus" 1 zijn vooral Petrus en de Twaalf, maar zij niet alleen: Paulus zegt duidelijk dat Jezus behalve aan Jakobus én aan alle apostelen ook nog aan meer dan vijfhonderd personen tegelijk verschenen is. 2

1) Vgl. Hand. 1, 22 vanaf het doopsel van Johannes tot de dag, waarop Hij van ons werd weggenomen, met ons een getuige worden van zijn verrijzenis."

2) Vgl. 1 Kor. 15, 4-8 en dat Hij begraven is, en dat Hij is opgestaan op de derde dag, volgens de Schriften, ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=642>

**CKK 643** Geconfronteerd met deze getuigenissen is het onmogelijk de verrijzenis van Christus te interpreteren als iets dat buiten de fysieke orde valt en haar niet te erkennen als een historisch feit. Uit de feiten blijkt dat het geloof van de leerlingen door het lijden en de kruisdood van hun Meester, door Hem van tevoren aangekondigd, radicaal op de proef gesteld is. 1 De schok die het lijden teweegbracht, was zo groot dat de leerlingen (of tenminste sommigen onder hen) niet onmiddellijk het bericht over de verrijzenis geloofden. Verre van ons een gemeenschap te tonen die gegrepen is door een mystieke vervoering, laten ons de evangeliën leerlingen zien die terneergeslagen ("met een bedrukt gezicht") (Lc. 24, 17) en bang zijn. 2 Daarom geloofden zij de heilige vrouwen niet, toen zij van het graf terugkeerden, en "leek dat verhaal hun beuzelpraat" (Lc. 24, 11). 3 Wanneer Jezus op de avond van Pasen aan zijn leerlingen verschijnt, "maakt Hij hun een verwijt van hun hardnekkig ongeloof, omdat zij geen geloof hadden geschonken aan diegenen die Hem gezien hadden, nadat Hij verrezen was" (Mc. 16, 14).

1) Vgl. Lc. 22, 31-32 **VOORSPELLING PETRUS' VERLOOCHENING**

Simon, Simon, weet dat de satan heeft geëist u allen te ziften als tarwe. ...

2) Vgl. Joh. 20, 19 **Jezus verschijnt aan de apostelen**

In de avond van die eerste dag van de week, toen de deuren van de verblijfplaats der leerlingen gesloten waren uit vrees voor de Joden, kwam Jezus binnen, ging in hun midden staan en zei:

3) Vgl. Mc. 16, 11.13 Maar toen die hoorden, dat Hij leefde en door haar gezien was, geloofden ze het niet. ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=643>

**CKK 644** Zelfs wanneer de leerlingen geconfronteerd worden met de werkelijkheid van de verrezen Jezus, twijfelen zij nog, 1 zo onmogelijk komt hun de zaak voor: zij menen een geest te zien. 2 "Van vreugde en verbazing kunnen zij niet geloven" (Lc. 24, 41). Thomas zal dezelfde beproeving van de twijfel kennen 3 en bij de laatste verschijning in Galilea, zoals die door Matteüs verteld wordt, "twijfelden sommigen echter" (Mt. 28, 17). Daarom is de hypothese dat de verrijzenis een "product" van het geloof (of van de lichtgelovigheid) van de apostelen zou zijn geweest, ongegrond. Integendeel: hun geloof in de verrijzenis is onder de werking van de goddelijke genade voortgekomen uit de directe ervaring met de werkelijkheid van de verrezen Jezus.

1) Vgl. Lc. 24, 39 Kijkt naar mijn handen en voeten: Ik ben het zelf. Betast Mij en kijkt: een geest heeft geen vlees en beenderen, zoals ge ziet dat Ik heb.'

2) Vgl. Lc. 24, 39 Kijkt naar mijn handen en voeten: Ik ben het zelf. Betast Mij en kijkt: een geest heeft geen vlees en beenderen, zoals ge ziet dat Ik heb.'

3) Vgl. Joh. 20, 24-27 Tomas, een van de twaalf, ook Didymus genaamd, was echter niet bij hen, toen Jezus kwam. ...

### **CKK 645 De toestand van de verrezen menselijke natuur van Christus**

Jezus treedt na zijn verrijzenis rechtstreeks in contact met zijn leerlingen door hen aan te raken 1 2 en de maaltijd met hen te gebruiken. 3 4 Hij nodigt hen uit daardoor te erkennen dat Hij geen geest is, 5 maar vooral om daardoor vast te stellen dat het verrezen lichaam waarin Hij hun verschijnt, hetzelfde lichaam is dat gefolterd en gekruisigd is, aangezien het nog de sporen draagt van het lijden. 6 7 Dit authentieke, werkelijke lichaam heeft echter tegelijkertijd de nieuwe kenmerken van een verheerlijkt lichaam: het is niet meer gebonden aan tijd en ruimte, maar Hij kan het laten verschijnen op welke wijze en wanneer Hij maar wil, 8 9 10 11 want zijn menselijke natuur kan op aarde niet meer vastgehouden worden en behoort alleen nog maar tot het goddelijk rijk van de Vader. 12 Daarom ook staat het Jezus na zijn verrijzenis volledig vrij te verschijnen, zoals Hij wil: in de gedaante van de tuinman 13 of "in andere gedaantes" (Mc. 16, 12) dan die welke aan de leerlingen bekend waren, juist om hun geloof op te wekken. 14 15

1) Vgl. Lc. 24, 39 Kijkt naar mijn handen en voeten: Ik ben het zelf. Betast Mij en kijkt: een geest heeft geen vlees en beenderen, zoals ge ziet dat Ik heb.'

2) Vgl. Joh. 20, 27 Vervolgens zei Hij tot Tomas: "Kom hier met uw vinger en bezie mijn handen. Steek uw hand uit en leg die in mijn zijde, en wees niet langer ongelovig, maar gelovig."

3) Vgl. Lc. 24, 30.41-43 Terwijl Hij met hen aanlag nam Hij het brood, sprak de zegen uit, brak het en reikte het hun toe. ...

4) Vgl. Joh. 21, 9.13-15 Toen zij aan land waren gestapt, zagen zij dat er een houtskoolvuur was aangelegd met vis erop en brood. ...

5) Vgl. Lc. 24, 39 Kijkt naar mijn handen en voeten: Ik ben het zelf. Betast Mij en kijkt: een geest heeft geen vlees en beenderen, zoals ge ziet dat Ik heb.'

6) Vgl. Lc. 24, 40 En na zo gesproken te hebben toonde Hij hun zijn handen en voeten.

7) Vgl. Joh. 20, 20.27 "Vrede zij u." Na dit gezegd te hebben toonde Hij hun zijn handen en zijn zijde. De leerlingen waren vervuld van vreugde toen zij de Heer zagen. ...

8) Vgl. Mt. 28, 9.16-17 En zie, Jezus kwam hen tegemoet en zeide: "Weest gegroet." Zij traden op Hem toe, omklemde zijn voeten en aanbaden Hem. ...

9) Vgl. Lc. 24, 15.36 Terwijl zij zo aan het praten waren en van gedachten wisselden, kwam Jezus zelf op hen toe en liep met hen mee. ...

10) Vgl. Joh. 20, 14.19.26 Toen zij dit gezegd had, keerde zij zich om en zag Jezus staan, maar zonder te weten dat het Jezus was. ...

11) Vgl. Joh. 21,4 Toen het reeds morgen begon te worden, stond Jezus aan het strand, maar de leerlingen wisten niet dat het Jezus was.

12) Vgl. Joh. 20, 17 Toen sprak Jezus: "Houd mij niet vast, want Ik ben nog niet opgestegen naar mijn Vader, maar ga naar mijn broeders en zeg hun: Ik stijg op naar mijn Vader en uw Vader, naar mijn God en uw God."

13) Vgl. Joh. 20, 14-15 Toen zij dit gezegd had, keerde zij zich om en zag Jezus staan, maar zonder te weten dat het Jezus was. ...

14) Vgl. Joh. 20, 14.16 Toen zij dit gezegd had, keerde zij zich om en zag Jezus staan, maar zonder te weten dat het Jezus was. ...

15). Vgl. Joh. 21, 4.7 Toen het reeds morgen begon te worden, stond Jezus aan het strand, maar de leerlingen wisten niet dat het Jezus was. ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=645>

#### **YOUCAT 107 Keerde Jezus door de verrijzenis terug in de lichamelijke toestand die Hij tijdens zijn aardse leven bezat?**

**De verrezen Heer liet zich door zijn leerlingen aanraken, Hij at met hen en toonde hun de wonden van zijn lijden. Toch hoorde zijn lichaam niet enkel meer bij de aarde, maar bij het goddelijke rijk van zijn Vader. 1**

De verrezen Christus, die de wonden van de gekruisigde draagt, is niet meer gebonden aan ruimte en tijd. Hij kon door gesloten deuren binnenkomen en verscheen op verschillende plaatsen aan zijn leerlingen in een gedaante die zij niet onmiddellijk herkenden. Zijn verrijzenis was dus geen terugkeer in het normale aardse leven, maar de toegang tot een nieuwe wijze van zijn: 'Wanneer wij met Christus zijn gestorven, geloven we dat we ook met Hem zullen leven, omdat we weten dat Hij die uit de dood is opgewekt, niet meer sterft. De dood heeft geen macht meer over Hem' (Rom. 6, 8-9).

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 645-646

#### **De toestand van de verrezen menselijke natuur van Christus**

Jezus treedt na zijn verrijzenis rechtstreeks in contact met zijn leerlingen door hen aan te raken en de maaltijd met hen te gebruiken. Hij nodigt hen uit daardoor te ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=107>

**CKK 646** De verrijzenis van Christus was geen terugkeer naar het aardse leven, zoals dat het geval was met de opwekkingen die Hij voor Pasen gedaan had: de dochter van Jaïrus, de jongeman uit Naïm en Lazarus. Deze feiten waren wonderbare gebeurtenissen, maar de door een wonder ten leven gewekte personen kregen door de macht van Jezus een "gewoon" aards leven terug. Op een gegeven ogenblik zullen zij opnieuw sterven. De verrijzenis van Christus is wezenlijk anders. In zijn verrezen lichaam gaat Hij van (de toestand van) de dood over naar een ander leven buiten tijd en ruimte, Het lichaam van Jezus is in de verrijzenis vervuld van de kracht van de heilige Geest; Hij deelt in het goddelijk leven door de staat van zijn heerlijkheid, en wel zo dat de heilige Paulus over Christus kan zeggen dat Hij "de hemelse mens" is. 1

1) Vgl. 1 Kor. 15, 35-50 **De wijze van opstanding**

Maar, zal iemand vragen, hoe verrijzen de doden? Met wat voor lichaam? ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=646>

**CKK 1084-1089: de heiligende tegenwoordigheid van de verrezen Christus in de liturgie**



### **CKK 1084 De verheerlijkte Christus...**

"Gezeten aan de rechterhand van de Vader" stort Christus zijn Geest uit in zijn lichaam dat de Kerk is. Hij handelt voortaan door de sacramenten, die door Hem werden ingesteld om zijn genade mee te delen. Sacramenten zijn zintuiglijke tekenen (woorden en handelingen), die toegankelijk zijn voor mensen van deze tijd. Zij verwezenlijken op werkzame wijze de genade die zij betekenen krachtens het handelen van Christus en de macht van de heilige Geest.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1084>

### **YOUCAT 167 Wat is liturgie?**

#### **Liturgie is de officiële eredienst van de Kerk. 1**

Een liturgie is geen happening die het moet hebben van goede ideeën en mooie liederen. Liturgie is niet iets wat wij maken of verzinnen. Het is iets levends, gegroeid in het geloof van millennia. Een eredienst is een heilig, eerbiedwaardig gebeuren. Liturgie wordt spannend als we God op het spoor komen: God zelf is aanwezig in haar heilige tekenen en in hun kostbare, vaak heel oude gebeden.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 1077-1112  
"Gezegend is God, de Vader van onze Heer Jezus Christus, die ons in de hemelen in Christus heeft gezegend met elke geestelijke zegen. In Hem heeft Hij ons uitverkoren vóór de grondlegging der wereld, om heilig en vlekkeloos te zijn ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=167>

### **YOUCAT 170 Wat is de diepste oorsprong van de liturgie?**

**De diepste oorsprong van de liturgie is God, in wie een eeuwig, hemels feest van liefde is - de vreugde van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Omdat God liefde is, wil Hij ons doen delen in zijn vreugde en ons zijn zegen schenken. 1**

Onze aardse liturgieën moeten feesten vol schoonheid en kracht zijn: feesten van de Vader die ons geschapen heeft – daarom spelen de gaven van de aarde zo een grote rol: het brood, de wijn, olie en licht, wierook, goddelijke muziek en schitterende kleuren. Feesten van de Zoon die ons verlost heeft – daarom jubelen wij over onze bevrijding, ademen wij op in het horen van de woorden, worden we sterk in het eten van de eucharistische gaven. Feesten van de Heilige Geest, die in ons leeft – vandaar de overvloedige rijkdom aan troost, inzicht, moed, kracht en zegen, die uitgaat van de heilige samenkomsten.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 1077-1109  
Gezegend is God, de Vader van onze Heer Jezus Christus, die ons in de hemelen in Christus heeft gezegend met elke geestelijke zegen. In Hem heeft Hij ons uitverkoren vóór de grondlegging der wereld, om heilig en vlekkeloos te zijn ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=170>

### **YOUCAT 174 Waarom is het geloof in Jezus Christus niet genoeg? Waarom geeft God ons ook nog de Sacramenten?**

**Wij moeten en mogen met al onze zintuigen tot God komen, niet alleen met ons intellect. Daarom geeft God zich aan ons in aardse tekenen - in brood, wijn en olie, door woorden, zalvingen en handopleggingen. 1**

Mensen zagen Jezus, hoorden Hem, mochten Hem aanraken en ervoeren daarin heil en heling aan lijf en ziel. De zintuiglijke tekenen van de Sacramenten tonen ditzelfde handschrift van God, die de hele mens wil aanspreken en niet alleen maar zijn hoofd.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 1084.1146-1152

#### **De verheerlijkte Christus...**

"Gezeten aan de rechterhand van de Vader" stort Christus zijn Geest uit in zijn lichaam dat de Kerk is. Hij handelt voortaan door de sacramenten, die door Hem werden ingesteld om zijn genade mee te delen. Sacramenten ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=167.170.174>

**CKK 1085** In de liturgie van de Kerk maakt Christus op de eerste plaats zijn Paasmysterie kenbaar en verwezenlijkt Hij het. Tijdens zijn aardse leven kondigde Jezus door zijn onderricht het paasmysterie aan en liep er door zijn daden op vooruit. Wanneer zijn uur gekomen is, 1 2 beleeft Hij de enige historische gebeurtenis die niet voorbijgaat: Jezus sterft, wordt begraven, verrijst uit de doden en zit aan de rechterhand van de Vader "eens voor al" (Rom. 6, 10)(Heb. 7, 27)(Heb. 9, 12). Het gaat om een reële gebeurtenis die zich voltrokken heeft in onze geschiedenis, maar die uniek is: alle andere gebeurtenissen van de geschiedenis hebben eenmaal plaats en gaan dan voorbij', opgeslokt door het verleden. Het Paasmysterie van Christus daarentegen kan niet slechts een onderdeel zijn van het verleden, omdat Christus door zijn dood de dood vernietigd heeft, en omdat alles wat Christus is en alles wat Hij voor de mensen gedaan en geleden heeft, deel uitmaakt van de goddelijke eeuwigheid en dus alle tijden overkoepelt en in alle tijden tegenwoordig gesteld wordt. De gebeurtenis van het kruis en van de verrijzenis blijft, en trekt alles naar het Leven toe.

1) Vgl. Joh. 13, 1 **Laatste avondmaal en voetwassing**

Het paasfeest was op handen. Jezus, die wist dat zijn uur gekomen was om uit deze wereld over te gaan naar de Vader en die de zijnen in de wereld bemind had, gaf hun een bewijs ...

2) Vgl. Joh. 17, 1 **Jezus bidt voor zichzelf**

Zo sprak Jezus. Toen sloeg Hij zijn ogen ten hemel en zei: "Vader, het uur is gekomen. Verheerlijk uw Zoon, opdat de Zoon U verheerlijke.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1085>

#### **YOUCAT 171 Wat is het wezenlijke van iedere liturgie?**

**Liturgie is altijd eerst de gemeenschap met Jezus Christus. Iedere eredienst, niet alleen de Eucharistieviering, is een Paasviering in het klein. Jezus opent en viert met ons de overgang van dood naar leven. 1**

De belangrijkste eredienst van de wereld was de viering van het Pascha van Jezus met zijn leerlingen de avond voor zijn dood in de avondmaalszaal. De leerlingen dachten dat Jezus de bevrijding van Israël uit Egypte vierde. Maar Jezus vierde de bevrijding van de hele mensheid uit de macht van de dood. Destijds in Egypte had het 'bloed van het lam' de Israëlieten tegen de doodsengel beschermd. Nu zou Hij zelf het Lam zijn wiens bloed de mensheid redt van de dood. De dood en verrijzenis van Jezus zijn het bewijs dat je kunt sterven en tegelijk het leven winnen. Dat is de eigenlijke inhoud van iedere christelijke eredienst. Jezus zelf vergeleek zijn dood en verrijzenis met de bevrijding van Israël

uit de slavernij van Egypte. Met het Paasmysterie wordt daarom de verlossende werking van Jezus' dood en verrijzenis aangeduid. Analooq aan het levensreddende bloed van het lam bij de uittocht van de Israëlieten uit Egypte (Ex. 12) is Jezus het ware paaslam, dat de mensheid verlost heeft van de verstriktheid in dood en zonde.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 1085

"In de liturgie van de Kerk maakt Christus op de eerste plaats zijn Paasmysterie kenbaar en verwezenlijkt Hij het. Tijdens zijn aardse leven kondigde Jezus door zijn onderricht het paasmysterie aan en liep er door zijn daden op vooruit. Wanneer ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=171>

#### **CKK 1086 ... vanaf de Kerk der apostelen...**

"Zoals Christus gezonden is door de Vader, zo heeft ook Hij de apostelen gezonden, vervuld van de heilige Geest. Zij moesten het Evangelie prediken aan ieder schepsel en verkondigen dat de Zoon van God door zijn dood en verrijzenis ons bevrijd heeft uit de macht van de satan en uit de dood, en ons heeft overgebracht naar het koninkrijk van de Vader. Maar ook moesten zij het heilswerk dat zij verkondigden, voltrekken in het offer en de Sacramenten die het middelpunt zijn van heel het liturgisch leven". 1

1) 2e Vaticaans Concilie, Constitutie, Over de heilige liturgie, Sacrosanctum Concilium (4 dec 1963), 6. vert. Getijdenboek Lect. II,3,17

Gelijk dus Christus door de Vader is gezonden, zo heeft ook Hij de apostelen, vervuld van de Heilige Geest, gezonden, niet slechts om door de prediking van het evangelie aan heel de schepping te verkondigen, dat de Zoon Gods ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1086>

**CKK 1087** Door de heilige Geest te schenken aan zijn apostelen, vertrouwt de verrezen Christus hun dus zijn heiligingsmacht 1 toe: zij worden sacramentele tekenen van Christus. Door de kracht van dezelfde heilige Geest vertrouwen zij deze macht toe aan hun opvolgers. Deze "apostolische opvolging" structureert het hele liturgische leven van de kerk; zij is zelf sacramenteel, doorgegeven door het Wijdingssacrament.

1) Vgl. Joh. 20, 21-23 Nogmaals zei Jezus tot hen: "Vrede zij u. Zoals de Vader Mij gezonden heeft, zo zend Ik u." ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1087>

#### **CKK 1088... is aanwezig in de aardse liturgie...**

"Om dit zo verheven werk te voltrekken" - de bediening of mededeling van Zijn heilswerk -, "is Christus altijd bij zijn Kerk, vooral in de liturgische handelingen. Persoonlijk is Hij aanwezig in het eucharistisch offer, zowel in de persoon van de bedienaar - 'Dezelfde die eertijds zichzelf op het kruis heeft geofferd, offert nu door de bediening van priesters' - als heel in het bijzonder onder de eucharistische gedaanten. Persoonlijk is Hij aanwezig door zijn kracht in de Sacramenten, zodat, wanneer iemand doopt, Christus zelf doopt. Persoonlijk is Hij aanwezig in zijn woord, want Hij spreekt zelf wanneer de heilige Schrift in de Kerk wordt voorgelezen. Tenslotte is Hij persoonlijk

aanwezig wanneer de Kerk bidt en psalmen zingt, want Hij heeft beloofd: 'Waar er twee of drie verenigd zijn in mijn naam, daar ben Ik in hun midden' (Mt. 18, 20)". 1CKK 1089

1) 2e Vaticaans Concilie, Constitutie, Over de heilige liturgie, Sacrosanctum Concilium (4 dec 1963), 7. vert. Getijdenboek Lect. II,4,76

"Voor het voltrekken van dit grote werk is Christus altijd in Zijn Kerk aanwezig, vooral in de liturgische handelingen. Hij is aanwezig in het offer van de Mis, zowel in de persoon van de bedienaar, "dezelfde, die zich nu door ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1088>

## **CKK 2177-2178, 1342: de zondagse Eucharistie**

### **CKK 2177 De zondagse eucharistieviering**

De zondagsviering van de dag des Heren en van de Eucharistie van de Heer staan in het centrum van het leven van de kerk. "De zondag, waarop het Paasmysterie gevierd wordt, moet uit apostolische traditie in de gehele kerk als de oorspronkelijk geboden feestdag onderhouden worden".1

"Zo ook moeten onderhouden worden de dag van de geboorte van Onze Heer Jezus Christus, van de Openbaring, van de Hemelvaart en van Christus' Allerheiligste Lichaam en Bloed, van de Heilige Maria, de Moeder van God, van haar Onbevleete Ontvangenis en Tenhemelopneming, van de Heilige Jozef, van de Heilige Apostelen Petrus en Paulus en tenslotte van Allerheiligen".2

1) CIC, can. 1246, § 1

2) CIC, can. 1246, § 1

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=2177>

**CKK 2178** Deze gewoonte van de christenen om samen te komen dateert van het begin van de apostolische tijd. 1 2 De brief aan de Hebreeënen herinnert eraan "niet weg te blijven van onze bijeenkomsten, zoals sommigen gewoon zijn te doen; maar laten wij elkaar moed inspreken" (Heb. 10,25).

De traditie bewaart de herinnering aan een aansporing, die nog altijd actueel is: "vroeg naar de kerk gaan, tot de Heer naderen en zijn zonden belijden, in het gebed tot inkeer komen (...) de heilige en goddelijke liturgie bijwonen, zijn gebed beëindigen en niet vertrekken vóór de wegzending (...). Wij hebben het vaak gezegd: deze dag is u gegeven voor gebed en rust. Het is de dag die de Heer heeft gemaakt. Laat ons hem vieren in blijdschap". 3

1) Vgl. Hand. 2,42-46 Zij legden zich ernstig toe op de leer der apostelen, bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en in het gebed. ...

2) Vgl. 1 Kor. 11,17 **De maaltijd van de Heer**

Nu ik bezig ben voorschriften te geven, moet ik er tevens mijn afkeuring over uitspreken, dat gij uw bijeenkomsten houdt op een wijze die u meer kwaad dan goed doet.

3) Anoniem, Serm. Dom

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=2178>

### **YOUCAT 365 Hoe maken de christenen de zondag tot de 'Dag des Heren'?**

**Een katholieke christen bezoekt op zondag of aan de vooravond van de zondag de heilige Mis. Hij laat op deze dag alle werkzaamheden achterwege die hem bij de verering van God hinderen en het karakter van het feest, de vreugde, de rust en de ontspanning storen. 1**

Aangezien de zondag een wekelijks terugkerend Paasfeest is, komen de Christenen sinds het vroegste begin op die dag samen om hun Verlosser te vieren, Hem te danken en zich met Hem en de andere verlost en opnieuw te verenigen. Zo is het voor elke bewuste katholieke christen van wezenlijk belang om de zondag en de andere kerkelijke feestdagen te 'heiligen'. Je bent daarvan alleen vrijgesteld door dringende familieplichtingen en belangrijke maatschappelijke taken. Omdat de deelname aan de zondagse Eucharistie fundamenteel is voor een christelijk leven, heeft de kerk het uitdrukkelijk tot een zware zonde verklaard om zonder noodzaak de zondagsmis te verzuimen.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 2177-2186.2192-2193

#### **De zondagse eucharistieviering**

De zondagsviering van de dag des Heren en van de Eucharistie van de Heer staan in het centrum van het leven van de kerk. "De zondag, waarop het Paasmysterie gevierd wordt, moet uit apostolische traditie in de ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=365>

### **CKK 654-655, 1988: onze geboorte tot een nieuw leven in de verrijzenis van Christus**

**CKK 654** Het Paasmysterie is tweeledig: door zijn dood bevrijdt Christus ons van de zonde, door zijn verrijzenis verschaft Hij ons toegang tot een nieuw leven. Dit leven bestaat allereerst in de rechtvaardiging die ons weer herstelt in Gods genade 1 "opdat ook wij, zoals Christus door de macht van zijn Vader uit de doden is opgewekt, een nieuw leven zouden leiden" (Rom. 6, 4). Dit leven bestaat in de overwinning op de dood door de zonde en in een nieuw deel hebben aan de genade. 2 3 Dit leven schenkt de mensen het kindschap door aanneming, want zij worden broeders van Christus. Zo noemt Jezus zelf zijn leerlingen na zijn verrijzenis: "Gaat aan mijn broeders de boodschap brengen" (Mt. 28, 10) 4 . Niet broeders van nature, maar door de gave van de genade, omdat het zoonschap door aanneming werkelijk doet delen in het leven van de enige Zoon, dat zich volledig geopenbaard heeft in zijn verrijzenis.

1) Vgl. Rom. 4, 25 Jezus die is overgeleverd om onze misdaden en opgewekt om onze rechtvaardiging.

2) gl. Ef. 2, 4-5 Maar God, die rijk is aan erbarming, heeft wegens de grote liefde waarmee Hij ons heeft liefgehad, ...

3) Vgl. 1 Pt. 1, 3 **Lof van het christelijk heil**

Gezegend is God, de Vader van onze Heer Jezus Christus, die ons in zijn grote barmhartigheid deed herboren worden tot een leven van hoop door de opstanding van Jezus Christus uit de dood.

4) Vgl. Joh. 20, 17 Toen sprak Jezus: "Houd mij niet vast, want Ik ben nog niet opgestegen naar mijn Vader, maar ga naar mijn broeders en zeg hun: Ik stijg op naar mijn Vader en uw Vader, naar mijn God en uw God."

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=654>

**CKK 655** Tenslotte is de verrijzenis van Christus - en de verrezen Christus zelf - oorsprong en bron van onze toekomstige verrijzenis: "Christus is opgestaan uit de doden, als eersteling van hen die ontslapen zijn (...). Zoals allen sterven in Adam, zo zullen ook allen in Christus herleven" (1 Kor. 15, 20-22). In afwachting van deze vervulling leeft de verrezen Jezus in het hart van zijn gelovigen. In Hem ervaren de christenen "de krachten van de toekomstige wereld" (Heb. 6, 5) en hun leven wordt door Christus meegevoerd naar de schoot van het goddelijk leven, 1 "opdat zij die leven, niet meer voor zichzelf zouden leven, maar voor Hem die terwille van hen is gestorven en verrezen" (2 Kor. 5, 15).

1) Vgl. Kol. 3, 1-3 **Het nieuwe leven**

Als gij dan met Christus ten leven zijt gewekt, zoekt wat boven is, daar waar Christus zetelt aan de rechterhand Gods. ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=655>

**YOUCAT 108** Wat is er door de verrijzenis in de wereld veranderd?

**Omdat met de dood nu niet meer alles afgelopen is, is er vreugde en hoop in de wereld gekomen. Nadat de dood 'geen macht meer' (Rom. 6, 9) had over Jezus, had hij ook geen macht meer over ons, die bij Jezus horen. 1**

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 655.658

"Tenslotte is de verrijzenis van Christus - en de verrezen Christus zelf - oorsprong en bron van onze toekomstige verrijzenis: "Christus is opgestaan uit de doden, als eersteling van hen die ontslapen zijn (...). Zoals allen sterven in Adam, zo ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=108>

**CKK 1988** Door de kracht van de Heilige Geest hebben wij door te sterven aan de zonde deel aan het lijden van Christus en aan zijn verrijzenis door geboren te worden .. de ledematen van zijn lichaam, dat de Kerk is, 1 tot een nieuw leven; wij zijn de ranken geënt op de wijnstok die Hijzelf is: 2 Het is door de Geest dat wij deel hebben aan God. Door deelname aan de Geest hebben wij deel aan de goddelijke natuur (...). Daarom zijn diegenen, in wie de Geest woont, vergoddelijkt. 3

1) Vgl. 1 Kor. 12

2) Vgl. Joh. 15,1-4 **De ware wijnstok**

Ik ben de ware wijnstok en mijn Vader is de wijnbouwer. ...

3) H. Athanasius van Alexandrië, Epistulae ad Serapionem. 1,24

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1988>

### **YOUCAT 337 Hoe worden wij verlost?**

**Geen mens kan zichzelf verlossen. Christenen geloven dat ze door God verlost zijn, die daartoe zijn Zoon Jezus Christus naar de wereld heeft gestuurd. Verlossing betekent voor ons dat we door de Heilige Geest bevrijd zijn van de macht van de zonde en uit de doodszone zijn teruggekeerd naar een leven zonder einde, een leven voor het aangezicht van God. 1**

Paulus stelt vast: 'Iedereen heeft gezondigd en ontbeert de nabijheid van God' (Rom. 3, 23). De zonde kan voor God, die door en door gerechtigheid en goedheid is, niet bestaan. Als de zonde alleen maar goed is voor het niets, hoe is het dan met de zondaar? In zijn liefde heeft God een weg gevonden om de zonde te vernietigen, maar de zondaar te redden. Hij maakt hem weer 'recht' – of rechtvaardig. Daarom heet verlossing van oudsher ook rechtvaardiging. Rechtvaardig worden wij niet uit eigen kracht. Een mens kan zichzelf niet de zonde vergeven, noch zichzelf ontrukken aan de dood. Daartoe moet God aan ons handelen, en wel uit barmhartigheid, niet omdat wij het zouden kunnen verdienen. God schenkt in de doop 'vrijspraak aan allen die in Jezus Christus geloven' (Rom. 3, 22). Door de Heilige Geest, die in onze harten is uitgestort, worden wij opgenomen in het sterven en de verrijzenis van Christus – wij sterven voor de zonde en worden geboren voor een nieuw leven in God. Door Gods toedoen worden we gegrepen door geloof, hoop en liefde en zijn we in staat om te leven in het licht en volgens Gods wil.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 1987-1995.2017-2020

De genade van de Heilige Geest heeft de kracht om ons te rechtvaardigen, d.w.z. ons te zuiveren van onze zonden en ons "de gerechtigheid van God door het geloof in Jezus Christus" Rom. 3, 22 en door het Doopsel te ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=337>

### **CKK 976-983, 1441-1442: "Ik geloof in de vergeving van de zonden"**

**CKK 976** De geloofsbelijdenis van de apostelen verbindt het geloof in de vergeving van de zonden met het geloof in de heilige Geest, maar ook met het geloof in de Kerk en de gemeenschap van de heiligen. Door de heilige Geest aan zijn apostelen te schenken heeft de verrezen Christus hun zijn eigen goddelijke macht om zonden te vergeven geschonken: "Ontvangt de heilige Geest. Aan wie ge zonden vergeeft, zijn ze vergeven, maar wie ge ze niet vergeeft, zijn ze niet vergeven" (Joh. 20, 22-23).

(Het tweede deel van de catechismus zal uitdrukkelijk handelen over de vergeving van de zonden door het Doopsel, het sacrament van Boete en Verzoening en de andere Sacramenten, vooral de Eucharistie. Het is derhalve voldoende hier kort enkele fundamentele gegevens te vermelden).

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=976>

### **YOUCAT 151 Welke mogelijkheden tot vergeving van zonden zijn er in de Kerk?**

**Fundamenteel worden de zonden vergeven in het Sacrament van de Doop. Vervolgens is voor de vergeving van zware zonden het Sacrament van Boete en Verzoening (Sacrament van Boete, Biecht) vereist. Voor lichte zonden wordt de Biecht aanbevolen. Maar ook de Heilige Schrift lezen, bidden, vasten en goede werken uitvoeren hebben een verzoenende werking. 1**

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 976-980.984-987  
De geloofsbelijdenis van de apostelen verbindt het geloof in de vergeving van de zonden met het geloof in de heilige Geest, maar ook met het geloof in de Kerk en de gemeenschap van de heiligen. Door de heilige Geest aan ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=151>

**CKK 977** Onze Heer heeft de vergeving van de zonden verbonden met het geloof en het Doopsel: "Ga uit over de hele wereld en verkondigt het Evangelie aan heel de schepping. Wie gelooft en gedoopt is, zal gered worden" (Mc. 16, 15-16). Het Doopsel is het eerste en belangrijkste Sacrament van de vergeving van de zonden, omdat het ons verenigt met Christus die gestorven is voor onze zonden en die verrezen is om onze rechtvaardiging, 1 opdat "ook wij een nieuw leven zouden leiden" (Rom. 6, 4).

1) Vgl. Rom. 4, 25 Jezus die is overgeleverd om onze misdaden en opgewekt om onze rechtvaardiging.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=977>

**CKK 978** "Bij het uitspreken van onze geloofsbelijdenis tijdens het ontvangen van het heilig Doopsel dat ons reinigt, is de vergiffenis die wij verkrijgen zo overvloedig, dat er niets meer overblijft om uit te wissen hetzij van de erfzonde hetzij van iets wat wij uit eigen vrije wil verzuimd of bedreven hebben, hetzij van de straf die ondergaan moest worden. Toch wordt niemand door de genade van het Doopsel gevrijwaard van iedere zwakte van de natuur; integendeel, ieder moet strijden tegen de opwellingen van de begeerte, die niet ophoudt ons tot zonde aan te zetten". 1

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van het Concilie van Trente, Catechismus Romanus Concilii Tridentini. 1,11,3, vert uit Lat.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=978>

**CKK 979** Wie zal in deze strijd met de neiging tot het kwaad zo sterk en waakzaam zijn dat hij iedere wonde van de zonde zou kunnen vermijden? "Het was dus noodzakelijk dat de Kerk de macht had, ook op een andere wijze dan door het sacrament van het Doopsel zonden te vergeven. Daarom zijn haar de sleutels van het koninkrijk der hemelen toevertrouwd, waardoor aan ieder die berouw heeft, de zonden vergeven kunnen worden, tot op zijn laatste levensdag". 1

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van het Concilie van Trente, Catechismus Romanus Concilii Tridentini. 1,11,4, vert. uit Lat.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=979>



**CKK 980** Door het Sacrament van Boete en Verzoening kan de gedoopte weer met God en de kerk verzoend worden:

De Kerkvaders hebben gelijk gehad, toen zij de boetedoening "een moeizaam doopsel" 1 noemden. Dit Sacrament van Boete en Verzoening is voor wie na het Doopsel gevallen is, heilsnoodzakelijk, zoals het Doopsel zelf dit is voor wie nog niet herboren is. 2

1) H. Gregorius van Nazianze, *Orationes theologicae*. 39,17, vert. uit Gr.

2) Concilie van Trente, 14e Zitting - De leer over het Sacrament van de Biecht, Sessio XIV - Doctrina de sacramento poenitentiae (25 nov 1551), 6. vert. uit Lat.

Bovendien is de vrucht van de Doop anders als die van de Biecht. Door het Doopsel immers bekleden wij ons met Christus en worden wij gemaakt tot een geheel en al nieuwe schepping; verlangen wij de volle, gehele vergeving ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=980>

**CKK 981** Christus heeft na zijn verrijzenis zijn apostelen gezonden "om in zijn naam bekering tot vergiffenis van de zonden te prediken onder alle volken" (Lc. 24, 47). Deze "dienst van verzoening" (2 Kor. 5, 18) verrichtten de apostelen en hun opvolgers niet alleen door aan de mensen de vergiffenis van God die Christus voor ons verdiend heeft, te verkondigen en door hen op te roepen tot bekering en geloof, maar ook door hun de vergiffenis van de zonden door het Doopsel mee te delen en hen met God en de Kerk te verzoenen dankzij de sleutelmacht, die zij van Christus hebben ontvangen:

De Kerk heeft de sleutels van het rijk der hemelen ontvangen, opdat in haar de vergeving van de zonden tot stand komt door het bloed van Christus en de werking van de heilige Geest. In deze Kerk herleeft de ziel die door de zonden gestorven was, om tot leven gewekt te worden 1 met Christus, door wiens genade wij gered zijn.

1) H. Augustinus, *Sermones*. 214,11, vert. uit Lat.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=981>

### **YOUCAT 150 Kan de Kerk werkelijk zonden vergeven?**

**Ja. Jezus heeft niet alleen zelf zonden vergeven, maar ook de Kerk de opdracht en de macht gegeven om mensen van hun zonden te bevrijden. 1**

Door de dienst van de priester wordt hem de vergeving van God geschonken en de schuld zo volledig opgelost, alsof ze nooit bestaan had. Een priester kan dat alleen omdat Jezus hem deelgenoot maakt van zijn eigen goddelijke macht om de zonden te vergeven.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 981-983.986-987 "Christus heeft na zijn verrijzenis zijn apostelen gezonden "om in zijn naam bekering tot vergiffenis van de zonden te prediken onder alle volken" Lc. 24, 47. Deze "dienst van verzoening" 2 Kor. 5, 18 verrichtten de apostelen en hun opvolgers ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=150>

**CKK 982** Er is geen enkele zonde, hoe zwaar ook, of de heilige Kerk kan haar vergeven. "Er is niemand zo slecht of misdadig dat hem niet de zekere hoop op vergeving voorgehouden moet worden, mits hij

maar oprecht berouw heeft". 1 Christus, die gestorven is voor alle mensen, wil dat in zijn Kerk de poorten van de vergeving altijd openstaan voor wie opstaat uit de zonde. 2

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van het Concilie van Trente, Catechismus Romanus Concilii Tridentini. 1.11,5, vert. uit Lat.

2) Vgl. Mt. 18, 21-22 Toen kwam Petrus naar Hem toe en sprak: "Heer, als mijn broeder tegen mij misdoet, hoe dikwijls moet ik hem dan vergeven? Tot zevenmaal toe?" ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=982>

**CKK 983** De catechese dient zich in te zetten om bij de gelovigen het geloof in de onvergelykelijke grootheid van de gave die de verrezen Christus zijn Kerk geschonken heeft, te wekken en te voeden: de zending en de macht om werkelijk de zonden te vergeven door het ambt van de apostelen en hun opvolgers:

De Heer wil dat zijn leerlingen een geweldige macht hebben: Hij wil dat zijn arme dienaren in zijn naam alles doen wat Hij deed toen Hij op aarde was. 1

De priesters hebben een macht ontvangen die God noch aan de engelen noch aan de aartsengelen gegeven heeft (...). Wat de priesters hier beneden op aarde doen, bekrachtigt God boven in de hemel. 2

Als er in de Kerk geen vergeving van de zonden zou zijn, dan zou er geen enkele hoop zijn geen enkel vooruitzicht op een toekomstig leven en op de eeuwige bevrijding. Brengen wij dank aan God die aan zijn Kerk deze gave geschonken heeft. 3

1) H. Ambrosius van Milaan, Tegen de Novatianen, De Paenitentia. 1,34, vert. uit Lat.

2) H. Johannes Chrysostomos, Over het priesterschap, De sacerdotio. 3,5 vert. uit Gr.

3) H. Augustinus, Sermones. 213,8, vert. uit Lat.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=983>

### **CKK 1441 God alleen vergeeft de zonde**

God alleen vergeeft zonden. 1 Aangezien Jezus de Zoon van God is, zegt Hij over zichzelf: "De Mensenzoon heeft de macht op aarde zonden te vergeven" (Mc. 2, 10) en Hij oefent deze macht ook uit: "Uw zonden zijn u vergeven!" (Mc. 2, 5) 2 . Zelfs nog meer: krachtens zijn goddelijk gezag geeft Hij deze macht aan de mensen, 3 opdat zij die uitoefenen in zijn naam.

1) Vgl. Mc. 2, 7 "Wat zegt die man daar? Hij spreekt godslasterlijk! Wie anders kan er zonden vergeven dan God alleen?

2) Vgl. Lc. 7, 48 Daarop sprak Hij tot haar: 'Uw zonden zijn vergeven.'

3) Vgl. Joh. 20, 21-23 Nogmaals zei Jezus tot hen: "Vrede zij u. Zoals de Vader Mij gezonden heeft, zo zend Ik u." ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1441>

### **YOUCAT 228 Wie kan zonden vergeven?**

**Alleen God kan zonden vergeven. 'Je zonden zijn je vergeven!' (Mc. 2, 5) kon Jezus alleen maar zeggen omdat Hij de zoon van God is. En alleen omdat Jezus hun het gezag heeft gegeven, kunnen priesters in Jezus' plaats zonden vergeven. 1**

Sommige mensen zeggen: dat maak ik direct met God uit, daar heb ik geen priester voor nodig! Maar God wil het anders. Hij kent ons. Wij doen liever alsof er niets gebeurd is en vegen de dingen graag onder het kleed. Daarom wil God dat wij onze zonden uitspreken en ze onder vier ogen bekennen. Daarom geldt voor de priesters: 'Als jullie iemands zonden vergeven, dan zijn ze vergeven; vergeven jullie ze niet, dan zijn ze niet vergeven' (Joh. 20, 23).

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 1441-1442

#### **God alleen vergeeft de zonde**

God alleen vergeeft zonden. Aangezien Jezus de Zoon van God is, zegt Hij over zichzelf: "De Mensenzoon heeft de macht op aarde zonden te vergeven" Mc. 2, 10 en Hij oefent deze macht ook ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=228>

**CKK 1442** Christus wilde dat heel zijn Kerk, in haar gebed, haar leven en haar handelen, teken en instrument zou zijn van de vergeving en de verzoening, die Hij voor ons met de prijs van zijn bloed verworven heeft. Hij heeft echter de uitoefening van de macht om te vergeven aan het apostolisch ambt toevertrouwd. Dit ambt is belast met "de dienst van de verzoening" (2 Kor. 5, 18). De apostel wordt gezonden "in naam van Christus", en "het is God zelf" die door middel van hem oproept en smeekt: "Laat u met God verzoenen" (2 Kor. 5, 20).

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1442>

#### **CKK 949-953, 1329, 1342, 2624, 2790: de gemeenschap van geestelijke goederen**

**CKK 949** In de eerste gemeente van Jeruzalem "legden de leerlingen zich ernstig toe op de leer van de apostelen, bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en in het gebed" (Hand. 2, 42). De gemeenschap in het geloof. Het geloof van de gelovigen is het geloof van de Kerk, dat zij van de apostelen ontvangen heeft. Dit geloof is een schat van leven die zich al delend vermeerdert.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=949>

#### **YOUCAT 146 Wat betekent 'gemeenschap van de heiligen'?**

**Tot de 'gemeenschap van de heiligen' behoren alle mensen die hun hoop op Christus hebben gesteld en door de doop bij Hem horen, of ze al gestorven zijn of nog leven. Omdat wij in Christus één lichaam zijn, leven we in een gemeenschap die hemel en aarde omvat. 1**

De Kerk is groter en meer levend dan wij denken. Tot de Kerk behoren levenden en gestorvenen – of ze zich nog in een louteringsproces bevinden, of al in de heerlijkheid van God zijn – bekenden en onbekenden, grote heiligen en onopvallende mensen. Wij kunnen elkaar over de dood heen bijstaan. Wij kunnen onze naamheilige of onze favoriete heilige aanroepen, maar ook onze overleden

verwanten, van wie wij geloven dat ze al bij God zijn aangekomen. Omgekeerd kunnen wij onze overledenen die zich nog in een louteringsproces bevinden, door ons smeekgebed en eucharistievieringen als offer van Christus helpen. Wat de enkeling in en voor Christus doet, komt allen ten goede. Omgekeerd betekent dit helaas ook dat iedere zonde de gemeenschap schaadt.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 946-962  
Na de "heilige katholieke Kerk" beleden te hebben voegt de Twaalf artikelen van het geloof "de gemeenschap van de heiligen" toe. Dit artikel is in zekere zin een uitleg van het voorafgaande: "Wat is de Kerk anders dan de vergadering ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=146>

**CKK 950** *De gemeenschap van de sacramenten.* "De vrucht van alle Sacramenten komt immers alle gelovigen toe; door deze Sacramenten nu, en vooral door het Doopsel, waardoor zij als door een poort de kerk binnengaan, worden zij als door gewijde banden met Christus verbonden en verenigd. Onder deze gemeenschap van heiligen dient men de gemeenschap van Sacramenten te verstaan (...). Hoewel deze term van toepassing is op alle Sacramenten, omdat zij ons met God verenigen (...), past hij toch het beste bij de Eucharistie, die deze gemeenschap tot stand brengt". 1

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van het Concilie van Trente, Catechismus Romanus Concilii Tridentini. 1,10,24, vert. uit Lat.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=950>

**CKK 951** *De gemeenschap van de charismata:* in de gemeenschap van de Kerk verdeelt de heilige Geest "onder de gelovigen van iedere rang ook bijzondere genaden" voor de opbouw van de Kerk. 1 Wel, "aan ieder van ons wordt de openbaring van de Geest meegedeeld tot welzijn van allen". 2

1) 2e Vaticaans Concilie, Constitutie, Over de Kerk, Lumen Gentium (21 nov 1964), 12. vert. uit Lat. Het heilige volk God deelt ook in de profetische zending van Christus, doordat het zijn levend getuigenis verbreidt, vooral door een leven van geloof en liefde, en doordat het aan God een offerande van lof opdraagt, de vrucht van de ...

2) Vgl. 1 Kor. 12, 7 Maar aan ieder van ons wordt de openbaring van de Geest meegedeeld tot welzijn van allen.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=951>

**CKK 952** *"Zij bezaten alles gemeenschappelijk"* (Hand. 4, 32): "De ware Christen bezit niets dat hem zo eigen is dat hij het niet moet beschouwen als iets wat hij met allen in gemeenschap bezit; daarom dient hij steeds bereid te zijn de ellende van de behoeftigen te verlichten". 1 De Christen is een beheerder van de goederen van de Heer. 2

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van het Concilie van Trente, Catechismus Romanus Concilii Tridentini. 1,10,27, vert. uit Lat.

2) Vgl. Lc. 16, 1.3 **DE ONRECHTVAARDIGE RENTMEESTER**

Verder sprak Hij tot zijn leerlingen: 'Er was eens een rijk man die een rentmeester had, die bij hem werd aangeklaagd, dat hij zijn bezit verkwistte. ...

**CKK 953** De gemeenschap van de liefde: in de sanctorum communio "leeft niemand van ons voor zichzelf alleen, niemand sterft voor zichzelf alleen" (Rom. 14, 7), "Wanneer een lid lijdt, delen alle ledematen in het lijden; wordt één lid geëerd, alle delen in de vreugde. Welnu, gij zijt het lichaam van Christus, en ieder van u is een lid van dit lichaam" (1 Kor. 12, 26-27), "De liefde zoekt zichzelf niet" (1 Kor. 13, 5). 1 Het geringste dat wij uit liefde doen, strekt allen tot voordeel op grond van deze solidariteit met alle mensen, levenden en doden, die steunt op de gemeenschap van de heiligen. Iedere zonde schaadt deze gemeenschap.

1) Vgl. 1 Kor. 10, 24 Niemand zoek zijn eigen voordeel, maar dat van zijn naaste.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=953>

**CKK 1329** *Maaltijd des Heren*, 1 omdat het gaat om het avondmaal dat de Heer met zijn leerlingen op de avond vóór zijn lijden genuttigd heeft, en om de anticipatie van het *bruiloftsmaal van het Lam* 2 in het hemelse Jeruzalem.

*Breken van het brood*, omdat deze ritus, die eigen is aan de joodse maaltijd, door Jezus gevolgd werd toen Hij als gastheer het brood zegende en uitdeelde, 3 4 5 vooral tijdens het laatste avondmaal. 6 7 Aan deze handeling zullen de leerlingen Hem herkennen na de verrijzenis, 8 en met deze uitdrukking zullen de eerste Christenen hun eucharistische bijeenkomsten aanduiden. 9 10 Hiermee willen ze aangeven dat al wie het ene gebroken brood, Christus, nuttigt, met Hem verenigd wordt en een lichaam met Hem vormt. 11

*Eucharistische bijeenkomst (synaxis)*, omdat de Eucharistie gevierd wordt in de bijeenkomst van de gelovigen, de zichtbare uitdrukking van de Kerk. 12

1) Vgl. 1 Kor. 11, 20 Zoals gij nu samenkomt, kan er geen sprake zijn van 'de maaltijd des Heren',

2) Vgl. Openb. 19, 9

En de engel zei tot mij:

'Schrijf op:

zalig zijn die genodigd zijn tot het bruiloftsmaal van het Lam.'

En hij voegde eraan toe: 'Dit zijn de eigen woorden van God.'

3) Vgl. Mt. 14, 19 En Hij gaf opdracht dat het volk zich zou neerzetten op het gras. Hij nam de vijf broden en de twee vissen, sloeg de ogen ten hemel, en nadat Hij de zegen had uitgesproken, brak Hij de broden die Hij ...

4) Vgl. Mt. 15, 36 nam Hij de zeven broden en de vissen welke Hij na het spreken van het dankgebed brak en ze aan de leerlingen gaf, die ze weer aan het volk gaven.

5) Vgl. Mc. 8, 6.19 Hij gelastte het volk op de grond te gaan zitten. Toen nam Hij de zeven broden, en na een dankgebed brak Hij ze en gaf ze aan zijn leerlingen om ze voor te zetten aan het volk; en dat deden ...

6). Vgl. Mt. 26, 26 **Instelling van de eucharistie**

Onder de maaltijd nam Jezus brood, sprak de zegen uit, brak het en gaf het aan zijn leerlingen met de woorden: "Neemt, eet; dit is mijn Lichaam."

7) Vgl. 1 Kor. 11, 24 en na gedankt te hebben, het brak en zeide: "Dit is mijn lichaam voor u. Doet dit tot mijn gedachtenis."

8) Vgl. Lc. 24, 13-35 **OP WEG NAAR EMMAÛS**

Juist die dag waren er twee van hen op weg naar een dorp, dat Emmaüs heette en zestig stadiën van Jeruzalem lag. ...

9) Vgl. Hand. 2, 42.46 Zij legden zich ernstig toe op de leer der apostelen, bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en in het gebed. ...

10) Vgl. Hand. 20, 7.11 Toen we op de eerste dag der week bijeengekomen waren voor het breken van het brood, voerde Paulus, die van plan was de volgende dag te vertrekken, tot diep in de nacht tot hen het woord. ...

11) Vgl. 1 Kor. 10, 16-17 Geeft niet de beker der zegening die wij zegenen, gemeenschap met het bloed van Christus? Geeft niet het brood dat wij breken, gemeenschap met het lichaam van Christus? ...

12) Vgl. 1 Kor. 11, 17-34 **De maaltijd van de Heer**

Nu ik bezig ben voorschriften te geven, moet ik er tevens mijn afkeuring over uitspreken, dat gij uw bijeenkomsten houdt op een wijze die u meer kwaad dan goed doet. ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1329>

**CKK 1342** Vanaf het begin is de Kerk trouw gebleven aan het gebod van de Heer. Over de kerk van Jeruzalem wordt gezegd:

Zij legden zich ernstig toe op de leer der apostelen, bleven trouw aan de onderlinge gemeenschap en ijverig in het breken van het brood en in het gebed. (...) Dagelijks bezochten ze trouw en eensgezind de tempel, braken het brood in een of ander huis, genoten samen hun voedsel in blijdschap en eenvoud van hart (Hand. 2, 42.46).

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=1342>

**CKK 2624** In de eerste gemeente van Jeruzalem "legden" de gelovigen "zich ernstig toe op de leer der apostelen, bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en in het gebed" (Hand. 2, 42). De volgorde is typerend voor het gebed van de kerk: het is gebaseerd op het apostolische geloof, wordt door de liefde bekrachtigd en wordt gevoed in de Eucharistie.

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=2624>

**CKK 2790** In grammaticaal opzicht duidt "onze" op een werkelijkheid die gemeenschappelijk is aan meerderen. Er is maar één God en Hij wordt erkend als Vader in zijn eniggeboren Zoon uit Hem herboren zijn door hen die door het geloof uit water en Geest. 1 2 Die nieuwe gemeenschap van God en de mensen wordt gevormd door de Kerk: de Kerk is verenigd met de eniggeboren Zoon, die "de eerstgeborene onder vele broeders" (Rom. 8, 29) is geworden, en als zodanig is zij in gemeenschap met één en dezelfde Vader, in één en dezelfde Heilige Geest. 3 Elke gedoopte bidt in die gemeenschap door te bidden "onze" Vader: "De menigte die het geloof had aangenomen, was één van hart en één van ziel" (Hand. 4, 32).

1) Vgl. 1 Joh. 5, 1 Iedereen die gelooft dat Jezus de verlosser is, is een kind van God. Welnu, wie de vader liefheeft bemint ook het kind.

2) Vgl. Joh. 3, 5 Jezus antwoordde: “Voorwaar, voorwaar, Ik zeg U; als iemand niet geboren wordt uit water en geest, kan hij het Rijk Gods niet binnengaan.

3) Vgl. Ef. 4, 4-6 één lichaam en één Geest, zoals gij ook geroepen zijt tot één en dezelfde hoop waarvoor Gods roeping borg staat. ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=1&al=2790>

#### **YOUCAT 517 Hoe worden we door het Onze Vader veranderd?**

**Het Onze Vader laat ons vreugdevol ontdekken dat we kinderen van één Vader zijn. Het is onze gedeelde roeping om onze Vader te prijzen en samen te leven 'als één van hart en ziel' (Hand. 4, 32). 1**

Omdat God de Vader elk van zijn kinderen met dezelfde exclusieve liefde liefheeft, alsof we het enige wezen waren dat zijn genegenheid had, moeten we ook op een volledig nieuwe manier met elkaar omgaan: vol vrede, oplettendheid en liefde – zo, dat iedereen het jubel ontlokkende wonder kan zijn dat hij in de ogen van God daadwerkelijk is.

1) Catechismus-Compendium, Catechismus van de Katholieke Kerk (15 aug 1997), 2787-2791.2801  
Wanneer wij zeggen "onze" Vader, erkennen wij in eerste instantie dat al zijn beloften van liefde zoals ze door de profeten zijn aangekondigd, in het nieuwe en eeuwige verbond vervuld zijn in Christus: wij zijn "zijn" volk geworden en Hij ...

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=4005&al=517>